

суїцидальною поведінкою за різних типів деменцій. *Eastern Ukrainian Medical Journal*. 2022. Т. 10, № 3. С. 233–240.

11. Романишин А. М., Неурова А. Б. Профілактика самогубств серед військовослужбовців призваних за мобілізацією. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. Вип. 5. С. 129–135.

Кіяниця В. М.

старший викладач кафедри
кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення режиму воєнного стану створили потребу ввести певні зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту КПК України). Ці зміни стосувалися глави 18 розділу II, що регулює питання запобіжних заходів та затримання осіб, а також розділу IXI, який регламентує спеціальний режим досудового розслідування та судового розгляду умов воєнного стану. Ця ситуація призвела до змін у регулюванні практично всіх аспектів суспільного життя, включаючи кримінальну юстицію.

В питанні обрання запобіжних заходів є те, що законодавець в розділі IX-1 КПК передбачив особливості обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та прийняття рішення про надання дозволу на здійснення затримання з метою приводу в умовах воєнного стану. Здійсненням таких заходів призначено слідчого суддю. Це відрізняється від регламентованого порядку обрання інших запобіжних заходів.

Це положення закону може викликати певне замішання, оскільки, при дотриманні права прокурора обирати винятковий запобіжний захід, можливість застосовувати менш суворі запобіжні заходи залишається у слідчого судді. Мета, яку законодавець поклав в основу цих положень, залишається не зовсім зрозумілою.

Судова практика свідчить, що при розгляді питань, пов'язаних з запобіжними заходами під час воєнного стану, часто виникають певні проблемні аспекти, пов'язані з фізичною відсутністю матеріалів кримінального провадження [2].

Згідно з дослідженням судової практики, слідчі судді та суди при розгляді питання про скасування запобіжного заходу досліджують такі

критерії: вид злочину, у вчиненні якого підозрюється або обвинувачується особа; здатність особи здійснювати захист держави; військовозобов'язаність особи; відсутність обмежень щодо несення військової служби та інші фактори.

Загалом, вважається, що навіть у разі правопорушень, що вчиняються в умовах воєнного стану, рішення про застосування запобіжного заходу щодо підозрюваної або обвинуваченої особи повинно бути обґрунтованим та вмотивованим. Таке рішення має бути прийняте з урахуванням усіх обставин кримінального провадження.

У нинішніх умовах воєнного стану законодавець передбачив особливості стосовно зміни запобіжних заходів відповідно до частини 5 та 6 статті 616 КПК. Наприклад, передбачена можливість зміни запобіжного заходу з застави на особисте зобов'язання, або зміни запобіжного заходу з домашнього арешту на особисте зобов'язання.

Розглядаючи питання зміни запобіжного заходу домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання в умовах воєнного стану (згідно з частиною 6 статті 616 КПК), цікавим є той факт, що таке рішення приймається слідчим суддею або судом за клопотанням підозрюваного або обвинуваченого. Потрібно відзначити, що зміна запобіжного заходу можлива лише на території, де ведуться активні бойові дії. Це законодавче положення має послідовний та логічний характер [3].

Існують два способи зміни запобіжного заходу у вигляді застави. Перший спосіб полягає в тому, що заставу можна змінити на особисте зобов'язання. Закон встановлює умову, яка дозволяє прийняти відповідне рішення – використовувати кошти, передані в заставу (повністю або частково), для внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для потреб оборони країни. Другий метод включає в себе зміну запобіжного заходу у формі застави шляхом зменшення суми, яка повинна бути перерахована на потреби Збройних Сил України.

Варто звернути увагу на недоліки, пов'язані з визначенням підстав для скасування запобіжного заходу, які неоднозначно сформульовані в законі (згідно з частиною 2 статті 616 КПК України) [4]. Законодавець використовує формулювання «за наявності достатніх підстав», що має оціночний характер. Таке формалізоване визначення може викликати неоднозначні тлумачення.

У випадку введення в Україні або в окремих її територіях воєнного стану, проведення заходів для національної безпеки та оборони, а також з метою запобігання збройній агресії російської федерації чи інших держав проти України, особа, яка перебуває під вартою під час досудового розслідування або судового розгляду, має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування цього запобіжного заходу, щоб вступити на строкову військову службу під час мобілізації. Це правило не застосовується до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів проти національної безпеки України, а також у вчиненні конкретних злочинів, перерахованих у законі.

Згідно зі судовою практикою, під час розгляду питань, пов'язаних із

запобіжними заходами під час воєнного стану, часто виникають складності, які обумовлені відсутністю фізичних матеріалів кримінального провадження.

Аналіз судової практики показує, що слідчі судді та суди при розгляді питань про скасування запобіжного заходу розглядають різні критерії, такі як характер скоєного злочину, здатність особи взяти на себе функцію захисту держави, її військова обов'язковість, відсутність обмежень щодо військової служби та інші фактори.

Прийняті законодавчі новелі, що стосуються застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану, мають значний вплив на хід кримінального провадження. Зокрема, спостерігається розширення повноважень обвинувачення, що може позначитися на процесуальних гарантіях прав особи в кримінальному провадженні. В таких умовах законодавець повинен пильно стежити за забезпеченням можливості реалізації права на захист особи, зокрема, при застосуванні найсуворішого запобіжного заходу – тримання під вартою[3].

Отже, умови воєнного стану вимагають введення спеціальних процедур для продовження кримінального провадження, що базується на правозастосовній практиці. Ця практика виявила необхідність регулювання багатьох питань, що виникли в цій сфері з початку воєнних дій на території України. Після докладного аналізу змін в законодавстві та поглибленого вивчення статей 615 і 616 Кримінального процесуального кодексу, можна зробити висновок, що законодавець не врахував ряд важливих аспектів. Наприклад, він не визначив чіткої структури та вмісту клопотань, які подаються підозрюваними та обвинуваченими до прокурора. Також не було визначено чітких підстав, за наявності яких прокурор повинен звернутися до слідчого судді або суду, або підстав, за яких слідчий суддя або суд можуть скасувати запобіжний захід (в частині 2 статті 616 КПК України використовується оцінні поняття «за наявності достатніх підстав» і т. д.). У цілому, аналіз показує, що деякі з нововведень у кримінальному процесуальному законодавстві щодо застосування запобіжних заходів є логічними та необхідними, в той час як інші мають серйозні недоліки, які потребують подальших наукових досліджень та практичного аналізу.

1. Про внесення змін до КПК України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 01.05.2022 року № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>. (дата звернення: 12.05.2024).

2. Михайленко В. Судова практика з питань запобіжних заходів в умовах воєнного стану. URL : [https:// lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka /sudovapraktyka-zpytan-zapobizhnyh-zahodiv-v-umovahvovennogo-stanu-2/](https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/sudovapraktyka-zpytan-zapobizhnyh-zahodiv-v-umovahvovennogo-stanu-2/).

3. Неледва, Н. В. (2022). Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану: огляд законодавчих новел. *Юридичний вісник* 198. URL : http://www.pjv.nuoua.od.ua/v6_2022/6_2022.pdf#page=198.

4. Кримінально процесуальний кодекс України : Закон України від 18 квітня 2010 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 12.05.2024 року).